

**ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА
РИТОРИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ
З ЛІТЕРАТУРНИМ ТВОРОМ**

Горлова Олена Володимирівна,
*кандидат філологічних наук, доцент
кафедри світової літератури
Горлівського інституту іноземних мов
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»*

**ПРИЙОМИ ТА СПОСОБИ ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ НА
УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ**

Одним з найважливіших завдань у вихованні молодого покоління є формування вміння будувати стосунки з навколишніми людьми на основі співробітництва та взаєморозуміння, готовності прийняти інших людей такими, якими вони є: їхні погляди та життєві позиції, звичаї та звички. Отже, з навчальних закладів мають виходити випускники не лише з певним рівнем знань, а й люди самостійні, у яких толерантність закладена у світогляді.

Серед загальнолюдських цінностей «толерантність» є однією з найважливіших основ, що формують гуманне ставлення до світу, усвідомлене прийняття прав і свобод іншої людини незалежно від її відмінних рис (статі, раси, віку тощо), готовність до співпраці та діалогу в різних ситуаціях взаємодії. Необхідність суспільства у розвитку особистості, що поважає думки, погляди, поведінку інших людей, ставить перед сучасною освітою завдання фундаментального вивчення та узагальнення досліджень у сфері різних наук щодо проблеми формування толерантності молодого покоління.

Саме тому сфера освіти, що має пряме відношення до формування моральних понять, повинна сприяти суспільному усвідомленню необхідності руху людства до єдності та духовного об'єднання, толерантності у стосунках між

людьми. У зв'язку з цим можна стверджувати, що виховання толерантності – одна з найважливіших цілей освіти у XXI столітті. Втілення цієї ідеї неможливе без змін у сфері освіти [1].

Естетичне і моральне виховання взаємно доповнюють одне одного. Тільки за допомогою літератури, музики, образотворчого мистецтва можлива максимально ефективна робота щодо формування моральних та толерантних відносин в учнівському колективі.

Сам собою процес читання художньої літератури має великий виховний потенціал і величезний вплив на формування особистості людини. Головна мета художньої літератури – виховання людини толерантною, доброю, справедливою та сповненою співчуття. Величезна перевага художнього твору як засобу формування толерантного відношення полягає у його емоційній оцінці дійсності. Література активно впливає на почуття та розум дитини, розвиває її сприйнятливність та емоційність. Як зазначав К. Д. Ушинський: «читання – це вправа в моральному почутті», тому уроки літератури повинні сприяти вихованню в душі толерантності, збагаченню душі через читання і роздумів через почуття [2].

Виховання художнім словом веде до значних змін емоційної сфери учнів, що сприяє появі у них живого відгуку на різні події реального життя. Життєві ситуації, конфлікти та вчинки героїв, які описані у творі стають предметом розмірковування та розширюють межі уявлень школяра про людину, про сенс її життя, про суспільство та місце людини у ньому. Увагу учня важливо звертати на моральні та світоглядні питання, тому що він, як правило, бачить лише конкретного героя, конкретні події та не помічає за конкретним загальнолюдського.

Для того, щоб учні старших класів могли порозумітися та працювати в групі, бути толерантними до різноманітних думок, вміти слухати та чути партнера, вільно, чітко та зрозуміло викладати свою точку зору на проблему, потрібно використовувати найефективніші види роботи на уроках зарубіжної літератури. Наприклад,

- робота у парах;
- робота у групах;

- творча робота;
- різні види бесіди з учнями;
- інсценування уривків твору;
- читання «по ролях».

Дуже важливими є бесіди щодо змісту твору. Вони не повинні бути повчальними, а підводити дітей до готових висновків та відповідей. Потрібно, щоби діти більше міркували самі. Відкриті таким чином істини зумовлюють подальшу поведінку дитини та її ставлення до навколишнього світу.

Ми також пропонуємо використовувати певну організацію проведення уроків. Наприклад, за «методом Славіна». Термін «jigsaw», який запропонував Роберт Славін у 1992 році, перекладають по-різному, як «метод Р. Славіна» або «Мозаїка». Українські дослідники називали щось подібне колективними способами навчання методом груп змінного складу. Цей вид групової роботи спрямований на розвиток у дітей навичок спільного аналізу.

Перевагою «методу Р. Славіна», на наш погляд, є опанування навичками спільного критичного аналізу У процесі спільного аналізу проблеми, вивчення будь-якого питання учню потрібно виявити ще цілий комплекс різних умінь: вміння ставити різнорівневі питання; уточнювати, переформулювати як свої висловлювання, так і висловлювання співрозмовника; висловлювати свої почуття та думки у зрозумілій для інших формі; генерувати (створювати) ідеї у групі та багато іншого.

Перед заняттям потрібно грамотно підібрати художній текст, що вивчається, щоби кожна експертна група вивчала свій власний уривок тексту, який відбиває окремий аспект теми. Тексти для кожної експертної групи мають бути самодостатніми, інформативними, їх зміст не має перетинатися між собою, тобто інформація з тексту для першої експертної групи не повинен міститися в тексті для другої експертної групи. Бажано, щоби кількість екземплярів кожного тексту збігалася з кількістю учнів із кожної експертної групи.

Підібрані тексти не повинні бути перевантаженими абстрактними термінами, а їх обсяг – відповідати віковим особливостям учнів та часу, відведеному на їх

вивчення. До заняття необхідно продумати поділ аудиторії (класу, збірної групи) на підгрупи, ґрунтуючись на принципі рівномірності: підготовленості, у здатності висловлювати свої думки й ін. Важливо, щоб в одній групі не виявилися пасивні учні, а в іншій – лише лідери. Підсумки підбиваються коротко і по суті. Бажано, щоб закінчення групової роботи було б і закінченням заняття, оскільки повертатися до фронтальної роботи іноді буває психологічно дискомфортно.

Отже, педагогічна сила літературних творів полягає у здібності захопити читачів авторським ідеалом і нав'язати йому віру в те, у що вірить і за що бореться сам автор.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національна доктрина розвитку освіти. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/151.html>
2. Ушинський К.Д. Твори в шести томах. URL: <http://www.biografia.ru/>

Куца Лариса Петрівна,
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри філологічних дисциплін початкової та дошкільної освіти
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

МЕТОДИЧНІ ПОСТУЛАТИ ІВАНА ФРАНКА

У СФЕРІ РИТОРИКИ

Як відомо, секрети інтерпретаційних засад, насамперед «вияснення» одного твору, в українській науці найбільшою мірою розкрив І. Франко. Його особисте риторичне вміння (за М. Коцюбинським, «виблискувало оригінальністю») сучасний франкознавець Б. Тихолоз включає у франківський універсалізм, ставлячи поруч з інтертекстуальністю, «книжністю», культурологічною насиченістю також і «риторичність, афористичність, інвокативність, полемічність...» [2, с. 8].